

ריאיון פריטי

שרה עמוס על פרשת הריגול הפרטי שלה בירדן, תפיסתה בידי שלטונות הבטחון הישראליים, משפטה ומאסרה, עד שהחזרה לישראל דרך שער מנדלבאום אחרי נסיונות נואשים להתקשר עם ישראל - תשע שנים אחרי שעברה את הגבול בכיוון ההפוך.

לפני שבועיים סיפרה שרה עמוס, ארוסתו של אלי גלר, כיצד עברה לירדן ערב קום המדינה, כיצד הוסיפה לחיות שם באיטליה של רוסיה נוצריה וכיצד החליטה על דעת עצמה לרגל למען ישראל, אף שאישה לא הטיה זאת עליה. בעמודים אלה מספרת

לכסוף מצאתי לי דרך אחרת לק שירת הקשר. אחד מהנערים השכנים שהייתי שולחת מדי פעם בפעם בשליחויות שונות, סיפר לי בהזדמנות, כי יש לו חבר חבשי, המשמש כנהג של איש אויב, עובר אורח לעיתים קרובות ממעבר מנדלבאום לישראל. חשתי לעצמי כי עם אנשים כאלה, שאינם מתעסקים בפוליטיקה, יהיה לי קל לבוא לידי הסדר. צריך היה רק למצוא דרך למשוך אותם לעידי, לנסות את מיתר האחריות שלהם. הנער השליח עדלי הכיר לי טובה, כי נהגתי תמיד לעזור לו בכסף ובלבוש. החלטתי להתחיל את הנסיונות איתו.

באחד הימים בא אלי עדלי, ביקש שאשי איל לו את האקדח הקטן שלי. הוא טען שהוא הולך לבקר את אחותו, ורוצה להתייחס פניה. הסכתי מאד, אולם החלטתי כי זה יהיה המבחן הקובע. עוד באותו לילה החזיר לי את האקדח. הוא הפך לאיש סדין, נהנה מאמוני המלא. ביקשתי ממנו שיפגיש אותי עם הנהג החבשי של איש האויב. בינתיים שיניתי את תכנית בקשר לכתובת משלוח המכתב. כשהאזנתי פעם לשידור המדור לחיפוש קרובים של הסוכן נית בקול ישראל, עלה בי הרעיון שזו דכתובת הבטוחה ביותר.

★ ★ ★

מכתב לכתובת הנכונה

לדני הפגיש אותי עם הנהג החבשי, אחרי שברר אתו קודם את האפשרות להעברת המכתב. האיש עשה עלי מיד רושם מהימן, הסכים להעביר את המכתב מבלי שביקש כל תמורה. למחרת הלחתי לו עם עדלי שלוש לירות אנגליות בזהב. המשתכח באיטק אינפורמציה על כל דבר שהתחשק מסוכניו. ידעתי, וזאת אני זוכרת עד היום, את סימני כל הדרגות בצבא הירדני. סמלי כל החטיבות, תפקידן ומקום הימצאן. שבעות עברו ולמכתב שלי לא היה כל זכר. הייתי בטוחה שהוא לא הגיע אל הירדנים, כי אחרת היו אוסרים אותי מיד. תיארתי לעצמי כי המכתב לא הגיע בישראל לכתובת הנכונה.

החלטתי לנסות שוב. המכתב השני היה ארוך יותר ומפורט יותר. שוב ויהיית את עצמי. הסברתי להם כי אני מציגה עצמי כרוסיה נוצריה. יקרטינה אלכסנדרובה. פירטתי את רגשותי הלאומיים כלפי הצירי נזה. ואת רצוני הנבה לשרת את מדינת ישראל. הוספתי הסברים על מעמדי המיוחד בירדן, ועל האפשרויות הכמעט בלתי מוגבלות שיש לי בארץ. ציינתי את הקשרים וההדוקים שהיו לי עם אנשי-מפתח מכל החוגים. סיימתי בהבעת צער על מותו של הנשיא הראשון חיים חיימון, שנפטר באותה תקופה.

★ ★ ★

מסמכים במנורה עתיקה

חלטתי שמוטב לי לא להיראות אצל החבשי. הדבר עלול היה לעורר חשד, כיוון ששנינו נחשבו כורים. שלחתי אליו בערב את המכתב עם הנער עדלי. למחרת שאלתי את עדלי אם מסר את המכתב, והוא ענה כי עשה בדיוק כפי שאמרתי לו. חיכיתי לתשובה.

בשבת התארחתי אצל משפחה רוסית. למי חרת תקפה אותי בלי כי טובה, הרגשה כאילו עולמי נחרב עלי. הייתי מבוהלת וחסרת-ישע. נדמה היה לי כי מתקרבת איוו פורענות. באותו לילה חלמתי חלום מות ביעותים. רצתי אל החבשי עם עדלי. גם הוא וגם עדלי התנהגו בצורה מוזרה. לפני הצהריים בא אלי עדלי שוב. אמרתי לו כי אני מודאגת בקשר למכתב. הוא טען כי שני אחריו בדי הנהג. אספתי את כל הניירות הכתובים בעב-רית. תבל היה לי להשמיד אותם. אולם ריא ידעתי איפה אוכל להחביא את האוצר הזה. חיטטתי בכל פינות הבית, התיעצתי עם עדלי. החלטתי לשרוף את כל הניירות.

ברגע האחרון צץ בי רעיון חדש. מבטי נחלק במנורת נפט עתיקה, עשויה נחושת שצורתה נראתה לי אידיאלית כמקום מחבוא לאוצר המסמכים שלי. המנורה היתה עשויה משני חלקים שהתפרקו ויצרו חלל ריק. הבעיה היתה כיצד להחליס את המנורה מסביב, כדי שאי אפשר יהיה לפתוח אותה בקלות. עלי טען שהוא אינו יכול לעשות זאת. בבצל מלאכה זר לא יכולתי לתת אמון.

★ ★ ★

גדיונות-ניר בתמונה

כיואשי החלטתי לשרוף את כל ה חומר. הצאתי גפרור. לבי עמד להתפורץ. הנהג הקץ לכל עבודתי, תלומותי וזכרונותי היקרים ביותר, הרהרתי בעצב. הקרבת את האש לערימת המסמכים, אולם לפני שהלהבה הקטנה אחזה בה, חשתי שמישהו תופש אותי בנורוץ הימנית. הרמתי את ראשי, לפני ניצב עדלי. אל תעשי את זה, הוא צעק, אם הם כל כך יקרים לך, נמצא דרך אחרת להציל את הניירות. אחרי ויכוח קצר בינינו החלטנו לקרוא לבניוטי ארכימדס, יחני צעיר שגר בשכונת החלטנו לבקש מבניוטי, שהיה בני היחיד גם מסגר, להחליס את המנורה. עדלי עצמו לא פסק מלהתלהב לרעיון להחביא את הניירות במנורה. "זה רעיון שאפילו הנביא מוחמד לא היה מוצא טוב ממנו", לא חדל מלומר כל הזמן. חשתי קצת לערב בענין אדם נוסף. פחדתי שמספר רב מדי של אנשים ידעו את כל סודותי. אולם באותו רגע נזכרתי במעשה שקרה לי עם בניוטי זה, שנתיים קודם לכן, והדבר שכנע אותי כי אוכל לתת בו אמון ללא חשש. באחד הימים, כאשר חזרתי להדרי, מצאתי את בניוטי עומד בחדר, ובידו תמונתי הגדולה שהיתה תלויה על הקיר. מאחורי המסגרת של אותה תמונה החבאתי מספר גליונות ניר כתובים בעברית, שהכילו זכרונות, רשמים ושיחות, שניהלתי עם כל מיני אישיים. שכנסתי לחדר שיתק בניוטי בניירות. החחרתי כולי. חשתי שהאסון הגדול, ממנו חששתי, הגיע. הייתה דקה של דומיה, אך למי נפגשו מבטינו, ובניוטי היה הראשון שהתאושש. "גברת יקרטינה, אמר לי הינוני, אין לך להיבהל. בעיני בא לכל הדברים האלה חשיבות כלל. אל תשכחי שאני נתון יוני, ולמעשה איני אוהד את הערבים יותר ממך. אני מעדיף את הישראלים על הערבים".

★ ★ ★

צבעי לח למנורה

ציתי להוכיח לינוני מידה שחה של נאמנות, וסיפרתי לו בו במקום את סיפור חיי. סיפרתי לו את הסיפור, עליו חזרתי עשרות פעמים, במשך השנים הבאות. סיפרתי שגולדתי במוסקבה. שאמי מתה עלי בילדותי. שהיה לי אח קטן שנהרג במלחמה. אבי הביא לי אומנת, שהיתה במקרה הידועה. אבי היה איש צבא, שנשלח לעתים קרובות הרחק מן הבית, ואני גודלתי על ידי האומנת. באחד הימים, כשאבי בא היה בבית, לקחה אותי האומנת למסעדה לעיר מולדתה באפגניסטן. הוריה הזקנים, שעדיין גרו שם, הציעו לה חתן. היא נישאה לו ונשארה שם.

היא לא יכלה להחזיר אותי, וגולדתי אצלה, יחד עם ילדיה האחרים, שגולדו לה אחרי נישואיה. כמו משפחת יהודיות רבות אחרות, עלתה גם זילפה האומנת (זה שמה האמיתי של אמי) לארץ ישראל. העלתה אותי יחד איתה, אחרי שהצליחה לרשום אותי בתעודותיה כבתה. הייתי אז כתב שמונה. בארץ שינו את שמי מיקט' רינה לשרה. כשהגלתי התעוררו בי הגעגועים לאבי ומולדתי. חיפשתי דרך לחדש את הקשרים עם קרובי משפחה ברוסיה. בשנים האחרונות של קיום המנדט הצלחתי למצוא את אבי, באמצעות הקונסוליה הפריזית. הוא שלח לי מכתבים וכספים,

וניסה להשיבני אליו. עד תחילת המלחמה לא הצלחנו בכך. כשהחלה המלחמה עברתי עם נוצרים אחרים לירדן. הקשר עם הבית נחתק. סיפור זה סיפרתי לו לפני שנתיים. במשך כל הזמן היינו ביחסי שכנות טובים. היינו לא הזכיר מעולם את המקרה. בכל זאת לא האמנתי בו אף פעם באופן עיוור. גם כאשר פניתי אליו בבקשה לסגור את המנורה עשיתי זאת רק מחוסר ברירה. החלטתי לסלק את המנורה עוד באותו יום מן הבית כדי שגם אם יגודר בי במקרה, לא תמצא ההוכחה. עדלי הלך להביא את בני יוטי. הבסתתי לינוני סכום הגון של כסף בעד המלאכה אבל סיפרתי לו מה מכילה המנורה.

מלאכת ההלחמה ארכה שעות. לבסוף זה נגמר, צבענו את מקום ההלחמה בצבע כסף והנחנו את המנורה לבוש.

★ ★ ★

לנינוני עם מכתב ביד

ציתי לסלק את המנורה מהבית עוד באותו יום, אבל הצבע הלח לא איפשר לי לשאת אותה. במקום זה הזמנתי מונית, נסעתי באיזה יחד עם עדלי לידידי הארכימדס. סיפרתי לו שאני רוצה לשלוח מתנה למורת' לבאלט. רינה ניקובה בירדן שלי. הכומר הסכים מיד, אך טען כי לא החליט דעתי באיזה יום יסע לירושלים. פניתי שוב אל הנהג החבשי, ביקשתי ממנו שיעביר לי מתנה לסודויו של רינה בירדן שלי. ציירתו לי בדיוק את המקום. הבסתתי לו שזו הפעם האחרונה שאני פונה אליו בבקשה כזו. "מאחר שזו הפעם האחרונה, אדע להעריך זאת במיוחד", הדגשתי בפניו. הצעיר השתום והחשוך ביקש שאביא את החבילה למחרת בבוקר והוא יקנה אתו לירושלים אחר הצהריים, כשיסע עם אדונו צעין האויב. חזרתי הביתה. היה זה ערב קיץ נעים. ישבתי על המרפסת במכתב כש לשידורי הרדיו הירדני. כומר ושתיים מן הניירות עלו אלי. ישבנו ושוחחנו ובילינו ערב נחמד מאד. הייתי מאושרת באותם רגעים. לא תיארתי לעצמי כי אלה שעותי האחרונות במדינה זו כאדם חפשי.

למחרת קמתי מוקדם בבוקר. כשעמדתי לצאת לדרך עם המנורה, ראיתי דרך החלון לגיונר, שהחזיק מכתב בידו ופניו היו מועדות לעבר דירתה. נבהלתי עד מות. מיהרתי לצאת לקראתו.

לגיונר פנה אלי. "את גברת יקרטינה?" שאל החייל. עניתי בחיוב. "יש לי מכתב בשבילך", אמר לי ומסר לידי מעטפה. לחתי היה שתי כניסות. אנהו עמדנו בכניסה אחת. לא הספקתי לפתוח את המכתב כש ראיתי שקבוצת אנשים מתקרבת לכניסה הישנית. הכרתי ביניהם שני קציני בולשת. בלשים, מוכתר השכונה ושוטרת. בידי היה עדיין המכתב. שני בלשים לבו-שים אורחית מיהרו אלי, חטפו מידי את המכתב. חברים השלישי רץ לעבר הכניסה הישנית, עצר את החייל. בשלב זה התחיל הכל להתערפל לגני עיני. התחלתי לסגת בכיוון דירתה. החבורה נעצרה והתבוננה בי. "בוקר טוב", אמרתי להם. "בבקשה להיכנס פנימה רבותי". ניסיתי בכל כוחותי לשמור על שלחתי ולא להתרגש. קצין הבולשת מוחמד דאוד אמר לי שיש לו פקודה לערוך חיפוש בבית. עניתי שאם זו פקודה לא אפר אותה. תוך דקות מספר הם הפכו את כל הבית.

★ ★ ★

רג שמן בחכה

מחפשים לקחו שמיכה גדולה, פרשו אותה על הארץ, שפכו לתוכה כל מיסות ניר שנמצאה בבית, מכתבים, תמונות, חוברות, עיתונים, ספרים ואפילו נייר חלק. הקצין מוחמד דאוד, שהכיר אותי היטב מיקח על החיפוש. הוא עמד ליד המנורה, גשען בנורוץ על הארון שעליו ניצבה. הם סיימו את החיפוש בדירה אבל לא הפסיקו

מאת שרה

לחטט שוב ושוב בכל הפינות. הייתי מלי את פחד, כל גופי כוסה זיעה קרה. פתאום החל הקצין שואל כאילו בדרך אגב על המנורה. הוא ראה שהצבע לח, שאל אם אני משתמשת בה. "בודאי", אמרתי לו. "הרי אין לנו פה חשמל". הקצין לא הרפה ממני, "זו מנורה יפה מאד", התפעל, "זה בודאי כלי עתיק מאד, איפה קנית אותה?" אמרתי שקניתי אותה בשוק הגרוטאות. למעשה קיבלתי אותה במתנה מאחד מבני משפחת נשאישי המפורסמת. הקצין השני למעשה הוא היה רק תת-קצין, התקרר אלינו. אמר בקול מלא זעם, "תן לי, אני אראה לך". האיש, הנא גנחה, ערבי נוצרי, פנה אלי. "נפתח את המנורה, נראה מה יש לך בפנים". הוא נתן בי מבט חד והוסיף, "מה יש בה בעצם?" השתדלתי להשאר שלוה. "וכי מה יכול להיות בה אם לא נפטי?" עניתי לו. באותו רגע הבנתי כבר כי הם באו אלי עם ידיעה מוקדמת. גינחו פתח את פקק הנפט ושפך את הגזול. "מה זה, המיכל עשוי ממוכוכית?" שאל. והוסיף בזה "האם חוזק מזה שצבעת אותה, שיניתי בה עוד משהו? האם אי אפשר היה תמיד לפי תוח אותה?" הרגשתי שהם יודעים הכל, ורק משחקים אתי משחק של חתול ועכבר להנאתם הפרטית.

עניתי לו "כך היא היתה, פחות או יותר". הם החליטו ביניהם להביא מסגר, לפי תוח את שני חלקי המנורה. הובא אותו בעל מלאכה, שממנו שאל בניוטי את הכי לים, כשהחליס את המנורה. הוא הדליק פרימוס החל בעבודתו. גינחו מיהר אליו וצעק, "זהו! שלא תשרוף שם משהו בסך יום". משפט זה הבהיר לי סופית כי הכל גלוי וידוע. השלמתי עם הרעיון שהפסדתי במשחק. הבנתי כי זה הרגע המתאים לומר משהו. "נראה לי", אמרתי להם, "שבאתם אלי עם ידיעות מוקדמות. אתם יודעים בדיוק מה אתם מחפשים. עשו איפוא את חובתכם והניחו את יתר הכולדה והשפוט לאנשים שזה תפקידם. אני אינני חוששת. רק אל תהיו בטוחים כל כך שבאמת העי-ליתם דג שחכתכם".

★ ★ ★

לנינוני צפוי בשער אן התערב מוכתר השכונה, אביר עראף. "התיחסתי אליך ככבוד", צעק לעברי, "לא תיארת לי לעצמי שתבגדי באמון שנתנו לך. אם יתברר שאת בלתי מרגלת, אז את בודאי גם יהודיה, ואז, אאלה הוא אכבר (אלהים הוא גדול) מה עושה יהודיה בשכונה שלי? את רואה את הארמה הי-זאת? כעסו הלך וגדל, "מאז גורשו יהודי-דים מהעיר העתיקה, לא דרכה כף רגל"